

*Es dämmern die Götter
es schwafeln die Spötter
Doch musst' es sich zeigen
Das Werk sei ganz ;
Du nimm es zu eigen
mein herrlicher Franz.*

Bayreuth am Schlusse der Tage 1876.

Richard Wagner.

Ugy véljük, az ily tisztán négyszemközti használatra írt vallomások beszélnek a legékesebben és érzékeltetik legjobban a barátság melegét.

EGY MAGYAR KÖNYVVÁNDORLÁSRÓL

IRTA JAMBEEKOVICH LÁSZLÓ

Nemcsak a népek, vándorolnak néha a könyvek is. Fölkerekednek, mennek más hazába. Csakhogy míg a népeket inkább keletről látjuk nyugatnak vonulni, addig a könyvek mintha inkább nyugatról vándorolnának kelet felé.

Ritka ennek az ellenkezője, az, hogy egy keletebbre fekvő ország adjon át műveltsége összegyűjtött kincseiből egy részt a műveltebb nyugatnak. Ilyen eset volt, mikor 1892-ben a nagyapponyi Apponyi-könyvtár körülbelül 2000 kötete kelt útra Londonba, hogy a Sotheby cég árverésén gazdát cserélve, élő értékke változtassa a holtnak nevezett betűk értékét és lehetővé tegye a gróf Apponyi-család ősi fészken, a nyitramegyei Nagyapponyban egy magyar iskola és kórház alapítását. Megérte-e, nem-e ez a hazafias és emberbaráti cselekedet az érte hozott áldozatot, ne törjük rajta a fejünket. *Most* nagyon nehezünkre esik rágondolni.

Egy füzet fekszik előttem, 94 oldalas, nagy, szinte megkeskenyített negyedréthez hasonló, magas nyolcadrét alakú, igen szép nyomású füzet, talán az egyetlen meglévő példány, amely hírt ad arról, hogy a régi Magyarország egyik legnagyobb magánkönyvtárának mely művei és milyen áron kerültek Londonban eladásra.

A könyvjegyzék címe a következő: *Sotheby, Wilkinson & Hidge, Wellington Street, Strand, London. Catalogue of the Choice Portion of the Extensive & Valuable Library of Count Louis Apponyi, of Nagy*

Appony, Hungary. 1892. Elmondja a címlap azt is, hogy az árverés november 10-től november 15-ig fog tartani.

A füzetet lapozva nehéznek látszik képet adni arról, hogy mi ment ki a könyvtár kincseiből külföldre. A könyvjegyzék 1359 művet sorol fel, de alig van könyvcím, amelyen a könyvbarát szeme meg ne akadna. Szinte szeretné az ember az egész könyvjegyzéket újból kinyomatni, hogy, bár fájdalmas érzéssel, de lássuk azt, hogy mit tudott a magyar értelem és magyar tudományszeretet az általában Nyugat sajátjaként tekintett műveltség betűkbe foglalt értékeiből összegyűjteni.

Erre nem lévén mód, lássunk legalább néhány szemelvényt a füzet tartalmából. Tanulságos ez a könyvkedvelőknek nemcsak abból a szempontból, hogy mink volt, hanem abból is, hogy anyagilag miként értékelték ezelőtt 35 esztendővel a világ legnagyobb könyvpiacán a könyveket. Az egyes művek címei mellett feltüntetett szám azt az összeget jelenti angol fontban, shillingben és pennyben, amennyiért az illető mű az árverésen elkelt.

A műveket az Apponyi-könyvtárból nemrég elhunyt nagy könyvgyűjtőnk, gróf Apponyi Sándor, válogatta ki és magyar érzésére vall hogy, bár bizonyára fájó szívvel, sok nagy és nemzetközi értékű művet juttatott külföldre, gondosan ügyelt arra, hogy a magyar vonatkozásúak akkor még: idehaza maradjanak.

Íme a könyvjegyzék egyes érdekesebb tételei a betűsor rendjében.

1. Abelini (J. P.) *Theatrum Europaeum, Germanice*, 21 kötet, black letter, vagyis újgót betűk, számos arcképpel, térképpel és tájképpel, folio. Franckfurth 1643, 1738, igen fontos történeti forrásmű. 12, 5, —
2. Aelianus et Onosander *De Instruendis Aciebus*, gyönyörű kézirat pergamenen, miniatűrökkel, remek fejlécekkel, kezdőbetűkkel, arannyal, ezüsttel és színekkel festve, Medici-nyomású, barna marokkó kötésben, folio. XV. sz. 85, —
- Ennél a műnél megjegyzi a cég: From the Library of King Mathias Corvini. Kiváló corvinológusunk, Hoffmann Edith szerint azonban ez egyéb határozott ismertető jel, nevezetesen a hollós címer alkalmazása nélkül, nem látszik valószínűnek. A 90-es években még nagy volt a hajlam arra, hogy az értékesebb Medici-kötésű könyveket általában Mátyás király könyvtárából származtatták.
3. *Aesopi Vita et Fabulae, latine per Rimicium*, első kiadás, igen ritka, kis 4r. Mediolanú A. Zarotus 1474 4, —, —
4. Alamanni (L.) *La Collivazione*, a ritka ajánlási lappal, egyidejű Grolier-kötésben, gazdag arany díszítésekkel, kis 4r. Parigi, R. Stephano 1546. 23, 10, —
5. America, Lopez de Gemara, *Istoria de las Indias*, igen ritka, folio. 12, —, —
6. Ariosto (L.), *Orlando Furioso*, Tizian által festett arcképpel, Sanrard által metszve, 52 lap G. Porro-tól. 4r. Venezia 1584. Igen ritka, főképp az eredeti 34-ik lappal. 13, 5, —
- Camus de Limare példánya 220 frankért és Mr. Beckford példánya 135 frankért kelt el.
7. Aristotelis *Opera Omnia*, folio. Venetiis, Aldus 1495—98, rendkívül ritka. 17, —, —

8. Augustinus, *De Civitate Dei*, első kiadás, remek miniatűrökkel és fejlécekkel, folio. 1467, rendkívül ritka. Ez volt a subiacoi monasterium nyomdájának harmadik terméke. Sir John Thorold példánya 66 fontért kelt el. 25, —, —

9. Botho, *Cronecken der Sassen*, számos fametszetű arcképpel és tájképpel, rendkívül ritka, folio., Metz 1492. 18, —, —

Bibliakiadás 9 szerepel a könyvjegyzékben. Igy

10. *Biblia Polyglotta Hebraice Caldaice Grece et Latine nunc primum impressa cum Vocabulariis de Mandato ac Sumptibus Cardinalis Francisci Ximenez de Cisneros* 6 kötet, folio. Compluti, A. G. de Brocario, 1514—17. A legrégebbi Polyglott Biblia, rendkívül ritka, mivel csak 600 példányban nyomtatott, melyeknek legtöbbje nyilvános könyvtáraknak adatott el. A nyomása 15 évvel tovább tartott, 1502-ben kezdetett meg és a bibornoknak 50 ezer aranyába került. Sir J. Thorold példánya 176, Beresford-Hope példánya 166 és Russel példánya 150 fontért kelt el. 114, —, —

11. *Biblia Latina* 4r. Placentiae 1475, igen ritka, és az első, Piacensában nyomtatott könyv. A Sunderland-példány 73 fontért kelt el. 35, —, —

12. *Biblia Sacra Latina Vulgatae Editionis*, folio. Romae (Aldus) 1590. 25, 10, — Rendkívül ritka, mivel XIV. Gergely betiltotta és VIII. Clement pápa 1592-ben új Vulgata-t adott ki.

13. *Biblia Germanica*, 2 kötet, útgót betűs, remek példány, 73 fametszettel, igen ritka, royal-folio. Augsburg (G. Zeiner) 1473—75. 44, —, —

14. Bry (J. T. et J. I. de) *Beschreibung der Verräthery in Engeland wider die K. Majestät und desselben Gemahl stb.*, útgót betűk, arcképekkel. Franckforth 1606, Bry-nek legritkább műve, melyet még Lowndes sem ismer. 4r. 25, —, —

15. Celtis (C.) *Libri IV Amorum*, Dürer-féle fametszetekkel, igen szép példány, kis 4r. Norinbergae 1500, igen ritka, Brunet és Ebert sohasem látta, mivel előbbi foliónak, utóbbi pedig nagy 4r. alakúnak írja le. 12, 15, —

16. *Chronicon Nurembergense*, számos igen nagy fametszettel, M. Wohlge-muthtól és W. Pleydenwurfftól, royal-folio. Nuereberg 1493. A nürnbergi krónikának ez a kiadása sokkal ritkább, mint a latin. 9, 9, —

17. *Cronica van der Hilliger Stat Coellen*, útgót betűk, számos fametszettel, igen ritka, folio. Coellen 1499. A 311, 312. lapokon van a leírása annak, miként találta fel 1440-ben Gutenberg a könyvnyomtatást. 10, —, —

18. Dante Aleghieri *Comedia col Comento*, 6 iniciáléval, szegélylécekkel, az első iniciálé Dante és Beatrice arcképeit ábrázolja, gazdag díszítményekkel és Baccio Baldini 19 igen ritka metszetével, Sandro Botticelli rajzai után, folio. Firenze 1481; rendkívül ritka, Hamilton herceg példánya 380 fontért kelt el. 41, —, —

Dürer munkáival a gyűjtemény 5 műve foglalkozik. Köztük

19. Duerer (A.) *Passio Christi Effigiata*, szép lenyomata annak a 37 fametszetnek, amely Kis Passio név alatt ismeretes, 4r. Nurnbergae 1511, igen ritka, Riva példánya 165 frankért kelt el. 13, —, —

20. Homeri *Ilias*, Grece, velinpapíron, rendkívül ritka, 8r. Venetiis, Aldus 1504, az Ebner könyvtárból ered, Renouard megemlíti. 49, —, —

21. *Horae Beatae Mariae Virginis Secundum Usum Romanum cum Calendario*, gyönyörű kézirat pergamenen, virágos széldíszítményekkel és iniciálékkal, melyek 23 ritka szépségű történeti miniatűrrel vannak díszítve, a naptár szintén 12 kisebb festményt tartalmaz, 8r. XV. század 40, —, —

22. Host (N. T.) *Icones et Descriptiones Graminum Austriacorum*, 4 kötet, 400 szép színezett lappal, royal-folio, Vindobonae 1801—1809. Előállítására 916 tallérba (45, 18, —) került kötetlenül. 8, 10, —

23. *Hrosvitae Virginis et Monialis Opera*, 8 nagy, Dürer-nek tulajdonított fametszettel, igen szép példány nagyon ritka. Norimbergae 1501. 9, 15, —

24. Hulsen (E. von) *Delineation und Abbildung aller Fürstlichen Aufzug und Ritterspielen zu Stuttgart*, 91, ünnepi meneteket és szertartásokat ábrázoló metszettel, hosszúkas folio, rendkívül ritka mű. Stuttgart 1618. 4, 6, —

Jaquin (N. J.) természetudás nem kevesebb mint 10 művel szerepel a jegyzékben, köztük *Icones Plantarum Rariorum*, 648 csodaszép lappal, royal-folio 7, 5, — egyike a legszebb valaha is megjelent botanikus műveknek. Hortus

Botanicus Vindobonensis, 300 színezett lappal, *Fragmenta Botanica*, 138 színezett lappal, royal-folio. Viennae 1809, ritka. Előállítására 200 tallérba (30 font) került. 10, 15, —

Kircher (A.) 5 művel szerepel, köztük van legritkább és nagyon keresett műve, az *Oedipus Aegyptiacus*, folio. Romae 1652—54. 3, 17, 6

25. Korb (J. G.) *Diarium Itineris I. C. de Guarient et Rall*, folio. Viennae 1700. Rendkívül ritka, mivel eladásra a legszigorúbban meg volt tiltva, az egész kiadást lefoglalták és megsemmisítették. Mr. Beckford példánya 20, 10. —ért kelt el, folio. Viennae 1700. 2, —, —

26. *Lateranense Concilium Novissimum*, velinpapíron, fametszetekkel, folio. Romae 1520—21. Van Praet szerint csupán három vagy négy példánya ismeretes. 11, —, —

27. *Leben der Heiligen*, kézirat, művészies írással 258 kéthasábos oldalon, iniciálékkal, fej- és oldallécekkal, azur-kötésben, ezüstmezőben 3 liliumvirággal, XIV. XV. század. Nyomatásban nyilvánvalólag sohasem jelent meg. 4, 4, —

28. Löhneyss (G. E.) *Della Cavalleria, gründlicher Bericht von allem was zu der Reuterei gehöret*. 2 kötet, újjót betűk, fametszetek, lovagi tornák képei, royal-folio. Remling 1609—10. Az első könyv, amely szerzőnek a remlingi kastélyban felállított nyomdájában nyomtatott. 14, —, —

29. Lolli (G. B.) *Sopra il Giuoco Degli Scacchi*, folio. Bologna 1763, a legritkább sakk-könyvek egyike, amely csak igen csekély számú példányban nyomtatott. 1, 3, —

30. *Marguerites de la Marguerite des Princesses tresillustre Roynne de Navarra*, igen ritka, 12r. Paris A. L'Angelier 1552. 4, 8, —

31. *Modus le Livre du Roy Modus et de la Royane, Racio qui patre du Deduit de la Chasse à toutes Bestes*, újjót betűkkel, fametszetekkel, kis 4r. Paris (P. Le Noir) 1526, rendkívül ritka. A Jemenyz-példány 600 frankért kelt el. 8, 10, —

32. Montesquieux (Baron de) *le Temple de Gnide*, Le Mire metszeteivel, Eisen illusztráció után, kis 4r. Páris, 1772. 12, —, —

33. Muratorii (L. A.) *Rerum Italicarum Scriptores*, 31 kötet, Mediolani 1723—51, Florentiae 1748—70, Venetiis 1771, címmetszetekkel, arcképekkel, térképekkel, folio. 44, —, —

34. Newcastle (G. Marquis de) *Methode nouvelle de dresser les cheveux*, első kiadás, címlapmetszettel és 42 metszettel, royal-folio. Anvers 1658, igen ritka, Mr. Beckford példánya 53 fontért kelt el. 16, —, —

35. Nostradamus *Ses Propheties*. Kézirat IV. Pius pápának ajánlva, a szerző kézírásával, 1561 április 20-áról, 8r. 5, 10, —

36. *Ornithologia Methodice Digesta*, 600 remek színezett lappal, royal-folio, igen ritka. Florentiae 1767—76. 8, —, —

37. Petrarcanak 7 kiadása szerepel a könyvjegyzékben, köztük a hártýára kézzel írt, festett arcképpel és iniciálékkal díszített *Sonetti et Canzoni*, 4r. XV. század. 8, 10, —

Továbbá a *Cose Volgari* 8r. Firenze P. di Giunta 1504. Ezt a kiadást Brunett éppoly ritkának tekinti, mint az első Aldinát. 4, 4, —

38. Plenck (J. J.) *Icones Plantarum Medicinalium* 758 szépen színezett lappal, atlas-folio. Viennae 1788—1812. Ennek az értékes műnek előállításai költsége kötetlenül 215 tallér volt (32, 5, —) 3, 5, —

39. Poliphili *Hypnerotomachia*, első kiadás, Carpaccio fametszeteivel, folio. Venetiis, Aldus 1499. Ezt a művet művészek és könyvgyűjtők mindig igen nagyra értékelték. Ennek bizonyossága, hogy Mr. Beckford példánya 130 fontért és Sir C. Price példánya 53, 10, —ért kelt el. 28, —, —

40. *Pontificalis Ordinis Liber*, kézirat hártýán, miniatürökkel és 72 iniciáléval, folio. XV. század. 16, 10, —

41. Prudentii (Aurelii) *Opera*, kézirat hártýán, glosszákkal és széljegyzetekkel, hangjegyekkel, festett iniciálékkal, 4r. IX—X. század. Nagyjelentőségű kézirat. 40, —, —

42. *Psalterium Carmina redditum per Eovanum Hessum*, 4 oldal P. Melancton kézírásával, Hans Beham metszeteivel, 12r. Paris 1549. 7, 10, —

Ptolemaeusnak 6 műve szerepel a jegyzékben, köztük az egész gyűjteménynek összehasonlíthatatlanul legértékesebb darabja:

43. Ptolemaei *Geographia Latine* Reddita a Jacobo Angelo, az eredeti főn-séges kézirat, amelyről 1478-ban az első római kiadás nyomtatott, 27 finoman rajzolt térképpel Nicolaus Germanustól, arany- és színdíszítéssel, kezdőbetűkkel és 138 fejdíszítéssel. Folio. XV. század 1475 körül, az árjegyzék megjegy-zése szerint talán a legszebb kézirat, amely Ptolemaeus műveiből valaha eladásra került. 450, —, —

44. *Cosmographia*, első kiadás, folio. Vicentiae 1475, igen ritka. La Serna példánya 200 frankért, Meernan-é 100 forintért kelt el. 11, —, —

45. *Geographia Correcta* a M. Beneventano, 34 térkép, amelyek között ott van Amerikának első metszett térképe, fametszetekkel, royal-folio. Romae 1508. 90, —, —

46. Redouté (P. J.) *les Liliacées*, 8 kötet, arcképpel és 480 gyönyörű színes lappal, arany szélécekkal. Ebben a tárgykörben a legszebb mű. A kiadás 3700 frankba került kötetlenül. Royal-folio. Paris 1802—16. 10, 5, —

47. *Tewrdannckh, die Geuerlichheiten und Geschichten des Heds und Ritters Tewrdannckh*, első kiadás, újkót betűk, Hans Scheufelein színes fametszeteivel, folio. Nürnberg 1517. 9, 5, —

48. Thomas a Kempis *de Imitatione Christi*, 12r. Lugduni J. et D. Elzevir, év nélkül. A legritkább az összes Elzevir-kiadások között. Sir J. Thorold példánya 28 fontért és Benson példánya 1500 frankért kelt el. 5, 10, —

49. Van Dyck (A.) *Icones Principum* etc. arcképpel és Vorsterman, Pontius stb. 116 gyönyörű arcképmetszetével, magának Van Dycknek 12 igen ritka karcával, közöttük legritkább önarcképével, folio. Antwerpiae, év nélkül. 26, 10, —

Most még csak egy kis összefoglalás.

Az öt árverési napon összesen £ 3363, 15, 6 összeg folyt be. Ha azokat az árakat vesszük, amelyeket egyes műveknél a cég mint előző árveréseken elért irányárakat felemlít, az elért árak nem mondhatók különösen jóknak. A kéziratoknak, a kézzel festett díszítésű, miniatűrökkel ékített műveknek, valamint a rendkívüli nagyságú és szépségű metszeteknek, azt hiszem, ritkán került ilyen tömege egyszerre eladásra. Az értük befolyt összeg pedig, amely átszámítva csak valamivel több az egymilliárd papírkoronánál és alatta van a 100.000 pengőnek, szinte hihetetlenül csekélynek látszik azokhoz az árakhoz képest, amelyeket hasonló, szinte egyedülálló ritkaságú művekért újabb időben a könyvkedvelők meg szoktak adni.

Meg kell még jegyezmem, hogy ennek a könyveladásnak alkalmából gróf Apponyi Lajos az Apponyi-könyvtár néhány nagyértékű magyar vonatkozású művével mint adománnyal a Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárát gazdagította. — Mivel az

immár nem oly nagy számban lévő nagy magyar magánkönyv-

tárak anyaga szinte közvagyonnak tekintendő, megfonto-

landó volna, nem lehetne-e törvényhozási úton való

kiviteli tilalom felállításával biztosítani a még

meglévő ritka és nagyértékű műveknek

az ország részére való megtartását.